

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Західноукраїнський національний університет
Факультет фінансів та обліку
Кафедра фінансів ім. С.І. Юрія

КОВАЛЕВСЬКИЙ Павло Олександрович

**Екологічне оподаткування як механізм впливу на
економіку природокористування /
Environmental Taxation as a Mechanism of Influence
on the Economy of Nature Use**

спеціальність: 072 - Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок
освітньо-професійна програма – Фіскальне адміністрування

Кваліфікаційна робота

Виконав студент групи ФФАм-21
П. О. Ковалевський

Науковий керівник:
д.е.н., професор, В. П. Горин

Кваліфікаційну роботу допущено до захисту:

" ___ " _____ 2025 р.

Завідувач кафедри
_____ **А. І. Крисоватий**

ТЕРНОПІЛЬ - 2025

Анотація

Ковалевський П. О. Екологічне оподаткування як механізм впливу на економіку природокористування. Рукопис.

Дослідження на здобуття освітнього ступеня «магістр» за спеціальністю D2 – Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок, освітньо-професійна програма «Фіскальне адміністрування». Західноукраїнський національний університет, Тернопіль, 2025.

Кваліфікаційна робота присвячена комплексному дослідженню теоретичних, правових та практичних аспектів функціонування системи екологічного оподаткування в Україні, а також визначенню напрямів її модернізації в умовах сучасних екологічних та економічних викликів. У першому розділі розкрито сутність, функції та роль екологічного оподаткування, проаналізовано організаційно-правові засади його розвитку та узагальнено зарубіжний досвід. Другий розділ містить структурно-динамічний аналіз надходжень екологічних податків, оцінку реалізації їх регуляторного потенціалу та порівняння ефективності української моделі з практиками ЄС. У третьому розділі визначено ключові пріоритети модернізації системи екологічного оподаткування, обґрунтовано напрями підвищення результативності адміністрування та окреслено можливості посилення стимулюючої ролі екологічних податків у контексті сталого розвитку.

Abstract

Kovalevskyy P. O. Environmental Taxation as a Mechanism of Influence on the Economy of Nature Use. Manuscript.

Research for a master's degree in specialty D2 – Finance, banking, insurance and stock market, educational and professional program “Fiscal Administration”, West Ukrainian National University, Ternopil, 2025.

The qualification paper is devoted to a comprehensive study of the theoretical, legal, and practical aspects of the functioning of the environmental taxation system in Ukraine, as well as to identifying directions for its modernization under current environmental and economic challenges. The first section reveals the essence, functions, and role of environmental taxation, analyzes the organizational and legal foundations of its development, and summarizes international experience. The second section presents a structural and dynamic analysis of environmental tax revenues, an assessment of the realization of their regulatory potential, and a comparison of the effectiveness of the Ukrainian model with the practices of the European Union. The third section identifies key priorities for modernizing the environmental taxation system, substantiates directions for improving the efficiency of tax administration, and outlines opportunities to strengthen the incentive role of environmental taxes in the context of sustainable development.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЕКОЛОГІЧНОГО ОПОДАТКУВАННЯ.....	7
1.1. Сутність, функції та роль екологічного оподаткування в економічній системі.....	7
1.2. Організаційний механізм та правові засади розвитку системи екологічного оподаткування в Україні.....	10
1.3. Зарубіжний досвід екологічного оподаткування.....	13
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИКА ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ЕКОЛОГІЧНОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ.....	19
2.1. Структурно-динамічний аналіз надходжень екологічних податків..	19
2.2. Оцінювання реалізації регуляторного потенціалу економічного оподаткування.....	22
2.3. Порівняльний аналіз ефективності екологічного оподаткування в Україні та країнах Європейського Союзу.....	28
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ЕКОЛОГІЧНОГО ОПОДАТКУВАННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	35
3.1. Пріоритети модернізації системи екологічного оподаткування в контексті сталого розвитку.....	35
3.2. Напрями підвищення ефективності адміністрування екологічних податків.....	41
ВИСНОВКИ.....	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	52

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. На сьогоднішній день важко недооцінювати вплив екологічного оподаткування на суспільство і збереження навколишнього середовища для майбутніх поколінь. Питання збереження довкілля та правильного використання природних ресурсів набуває ще більшого значення для всього світу в умовах глобального потепління та поступового вичерпання корисних копалин. Більшість передових світових компаній і організацій притримуються політики екологічних податків. Для України, що планує своє майбутнє саме в ЄС також потрібно переосмислити свою позицію щодо екології і її захисту різними доступними методами. Збереження навколишнього середовища перш за все проводиться для безпечного майбутнього наступних поколінь. Через війну Україні особливо необхідно звертати на дану проблему свою увагу. Тема даного дослідження є актуальною як на теоретичному, так і на практичному рівнях і потребує детальнішого наукового дослідження.

Проблематика екологічного оподаткування активно розробляється у науковій літературі. В Україні дослідження у цій сфері присвячені, зокрема, теоретичним основам екологічного податкового регулювання, його фіскальним та регуляторним функціям, а також аналізу законодавчої бази та практики застосування податків на забруднення і ресурси. Ця тематика представлена у наукових публікаціях таких вчених, як Д. Олійник, Л. Гацька, В. Булавинець, Я. Чайковський, А. Дубко, З. Лободіна, В. Горин та інших. Серед останніх праць доцільно відзначити роботи О. Безносюка про вплив екологічних платежів на економіку та охорону довкілля, В. Кузьменко про механізми стимулювання підприємств до впровадження ресурсозберігаючих технологій, С. Ніколи та А. Гусева, які досліджували екологічне оподаткування як інструмент державного впливу на економіку природокористування, а також інші. Зарубіжні дослідження зосереджені на ефективності податкових стимулів, диференціації ставок податків залежно від рівня забруднення, впровадженні «зелених» технологій та інтеграції екологічних податків у систему сталого розвитку.

Метою кваліфікаційної роботи є поглиблення теоретичних засад та оцінювання практики екологічного оподаткування в Україні для вироблення науково обґрунтованих рекомендацій щодо підвищення його ефективності в сучасних умовах. Поставлена мета має комплексний характер і передбачає вирішення кількох дослідницьких завдань:

- визначити сутність, функції та роль екологічного оподаткування в економічній системі;
- охарактеризувати організаційний механізм та правові засади розвитку системи екологічного оподаткування в Україні;
- проаналізувати зарубіжний досвід екологічного оподаткування;
- провести структурно-динамічний аналіз надходжень екологічних податків;
- оцінити реалізацію регуляторного потенціалу економічного оподаткування;
- зробити порівняльний аналіз ефективності екологічного оподаткування в Україні та країнах Європейського Союзу;
- оцінити пріоритети модернізації системи екологічного оподаткування в контексті сталого розвитку;
- розробити напрями підвищення ефективності адміністрування екологічних податків.

Об’єктом вивчення є система екологічного оподаткування, яка охоплює екологічні податки та збори, об’єкти та суб’єктів, які задіяні у процесі їхнього нарахування та сплати.

Предмет дослідження – теоретичні та прикладні аспекти функціонування системи екологічного оподаткування в Україні у контексті її впливу на процеси екологічної модернізації економіки.

Методи дослідження. У процесі виконання кваліфікаційної роботи застосовувалися комплексні методи дослідження, що дозволили всебічно оцінити ефективність системи екологічного оподаткування та її вплив на економіку природокористування. Аналітичний метод використовувався для вивчення

наукових джерел, законодавчих актів та нормативно-правових документів, що регулюють екологічні податки в Україні та за кордоном, а також для узагальнення зарубіжного досвіду та визначення принципів ефективного оподаткування. Статистичний та економіко-статистичний методи дозволили провести структурно-динамічний аналіз надходжень екологічних податків, оцінити їхню частку у ВВП та порівняти результати з показниками інших країн. Порівняльний метод застосовувався для аналізу національної системи оподаткування та практики країн Європейського Союзу, що дало змогу виявити сильні та слабкі сторони української моделі. Метод прогнозування та експертних оцінок використовувався для визначення пріоритетів модернізації системи екологічного оподаткування та напрямів підвищення ефективності адміністрування.

Наукова новизна дослідження полягає в формулюванні власного бачення щодо вирішення наукової проблеми підвищення ефективності екологічного оподаткування в Україні. **Практичне значення** одержаних результатів полягає у можливості їх використання для удосконалення системи екологічного оподаткування в Україні та підвищення її ефективності як механізму впливу на економіку природокористування. Розроблені пропозиції щодо диференціації ставок податків залежно від рівня забруднення, впровадження податкових стимулів для підприємств, що використовують «зелені» технології, а також покращення контролю за дотриманням екологічних нормативів можуть бути рекомендовані для включення у законодавчі та нормативні документи, що регулюють екологічні платежі.

Апробація наукової роботи. Окремі напрацювання автора були відображені у наукових публікаціях, які представлені у збірниках наукових праць кафедри фінансів ім. С. І. Юрія: «Екологічне оподаткування як механізм впливу на економіку природокористування», «Екологічне оподаткування, його сутність та вплив на збереження екології довкілля».

Загальний обсяг роботи складає 57 сторінок, з них основний зміст викладено на 51 сторінці. У роботі 4 таблиці, 2 рисунки, список використаних джерел налічує 52 джерела.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ

ЕКОЛОГІЧНОГО ОПОДАТКУВАННЯ

1.1. Сутність, функції та роль екологічного оподаткування в економічній системі

Екологічне оподаткування є інструментом державного регулювання економічної діяльності, спрямованим на забезпечення раціонального використання природних ресурсів і зменшення негативного впливу виробництва та споживання на навколишнє середовище. Воно охоплює систему податків, зборів та інших фінансових платежів, які сплачують підприємства та фізичні особи за використання природних ресурсів, забруднення довкілля або здійснення діяльності, що може мати шкідливі екологічні наслідки.

Основною економічною сутністю екологічного оподаткування є внутрішнє стимулювання підприємств до більш ефективного та екологічно відповідального природокористування. Податки такого типу виконують не лише фіскальну функцію, але й регуляторну, спонукаючи суб'єктів господарювання зменшувати обсяг шкідливих викидів, впроваджувати технології з низьким рівнем забруднення та економніше використовувати природні ресурси [5].

Функції екологічного оподаткування в економічній системі є ключовим елементом державної політики у сфері природокористування, оскільки вони забезпечують поєднання економічних, соціальних та екологічних цілей. Ці функції можна розділити на кілька основних напрямів, кожен з яких виконує специфічну роль у системі управління економікою та довкіллям.

Фіскальна функція екологічного оподаткування полягає у формуванні доходів державного та місцевих бюджетів шляхом надходжень від екологічних податків і зборів. Ця функція є основою фінансування природоохоронних заходів, модернізації промисловості та впровадження екологічно чистих технологій.

Надходження від екологічних податків дозволяють державі реалізовувати комплексні програми зі збереження навколишнього середовища, включаючи рекультивацію земель, очищення водних об'єктів, контроль за забрудненням повітря та інші природоохоронні заходи. Крім того, кошти, отримані від екологічного оподаткування, можуть спрямовуватися на фінансову підтримку підприємств, які впроваджують сучасні технології з низьким рівнем екологічного навантаження, що стимулює оновлення виробничих процесів та підвищує загальну ефективність економіки.

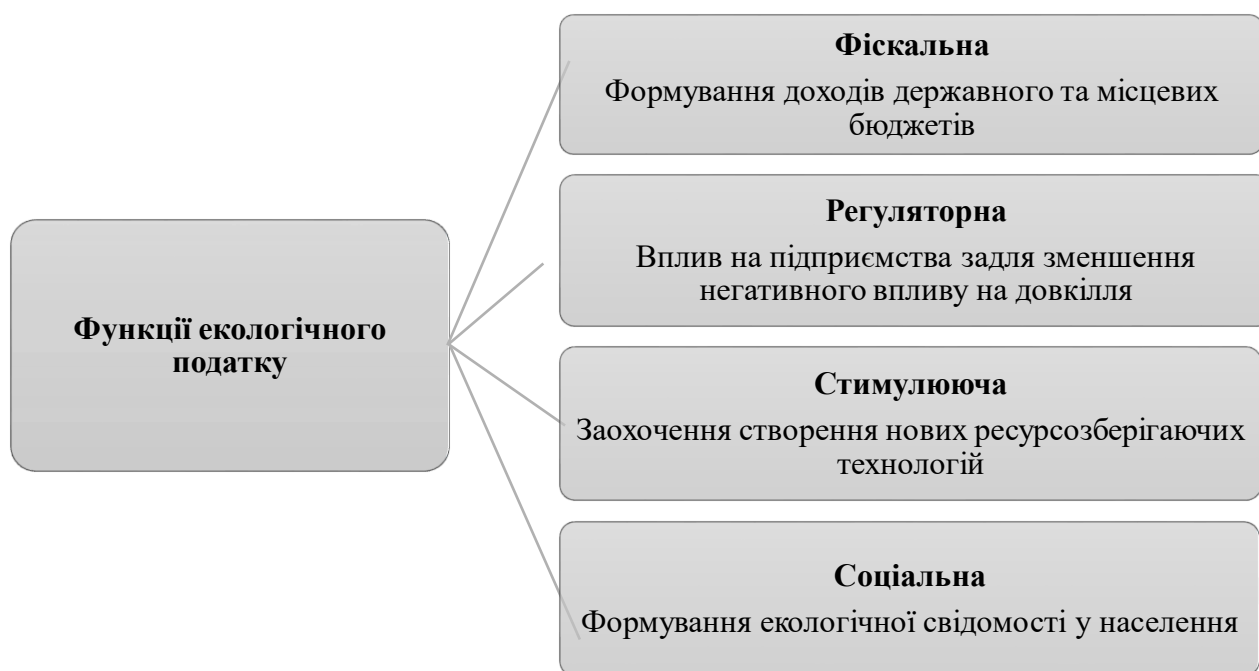

Рис. 1.1. Основні функції екологічного оподаткування

Джерело: побудовано автором самостійно

Регуляторна функція екологічного оподаткування спрямована на стимулювання підприємств до зменшення негативного впливу на навколишнє середовище. Це досягається шляхом встановлення диференційованих ставок податків залежно від рівня забруднення або обсягів використаних природних ресурсів. Такий підхід дозволяє державі не тільки залучати додаткові фінансові ресурси, а й впливати на поведінку суб'єктів господарювання, мотивуючи їх до впровадження більш ефективних та екологічно безпечних технологій. Регуляторна функція забезпечує баланс між економічними інтересами

підприємств та потребою суспільства у збереженні природного середовища, що є складовою сталого розвитку [2, с. 97].

Стимулююча функція передбачає заохочення інноваційних та ресурсозберігаючих технологій, а також впровадження так званих «зелених» бізнес-практик. Підприємства, які демонструють екологічну відповідальність, можуть отримувати певні податкові пільги або зменшення ставок екологічних платежів. Це створює додатковий стимул для модернізації виробництва, впровадження енерго- та ресурсозберігаючих технологій, зменшення обсягів викидів шкідливих речовин та раціонального використання природних ресурсів. Таким чином, стимулююча функція дозволяє поєднати економічну вигоду підприємств із досягненням екологічних цілей, що позитивно впливає на довгостроковий розвиток економіки та покращує екологічну ситуацію в країні.

Соціальна функція екологічного оподаткування спрямована на формування екологічної свідомості населення та бізнесу. Вона стимулює громадян і суб'єктів господарювання усвідомлювати необхідність збереження природних ресурсів, дотримання екологічних норм та зменшення шкідливого впливу на навколишнє середовище. Соціальна функція також сприяє поліпшенню якості життя громадян через підтримку чистоти повітря, води та земельних ресурсів, а також забезпечує належний рівень екологічної безпеки в суспільстві. Взаємодія всіх функцій екологічного оподаткування створює комплексний механізм, який дозволяє державі одночасно вирішувати економічні, екологічні та соціальні завдання, сприяючи сталому розвитку та підвищенню конкурентоспроможності національної економіки [4, с. 87].

Таким чином, екологічне оподаткування виконує подвійний механізм впливу на економіку: з одного боку, воно виступає інструментом економічного регулювання, а з іншого – є джерелом фінансових ресурсів для розвитку держави. Як механізм регулювання, екологічне оподаткування спонукає суб'єктів господарювання до більш відповідального використання природних ресурсів, зменшення обсягів забруднення довкілля та впровадження інноваційних технологій з низьким рівнем екологічного навантаження. Це дозволяє державі

здійснювати контроль за раціональним природокористуванням, одночасно стимулюючи економічну активність підприємств у напрямку сталого розвитку.

Фіскальна складова екологічного оподаткування забезпечує формування додаткових фінансових ресурсів, які можуть бути спрямовані на реалізацію комплексних природоохоронних програм, розвиток «зеленої» інфраструктури та модернізацію промислових виробництв. Інтегруючи екологічні цілі у фінансово-економічну діяльність бізнесу, держава створює умови, коли економічна вигода підприємств та суспільна користь від збереження природних ресурсів стають взаємопов'язаними.

Крім того, екологічне оподаткування забезпечує гармонізацію економічних, екологічних та соціальних інтересів. Бізнес отримує стимули для впровадження екологічно чистих технологій та ресурсозберігаючих практик, держава формує стабільні надходження до бюджету та виконує свої регуляторні функції, а суспільство отримує покращення якості навколишнього середовища та підвищення рівня життя. Така інтеграція дозволяє поєднувати економічну ефективність із екологічною безпекою, створюючи передумови для довгострокового сталого розвитку країни [1, с. 43].

У результаті екологічне оподаткування стає не лише інструментом фінансового забезпечення, але й системою економічних стимулів, яка визначає поведінку суб'єктів господарювання, спрямовану на збалансоване використання природних ресурсів і мінімізацію негативного впливу на довкілля.

1.2. Організаційний механізм та правові засади розвитку системи екологічного оподаткування в Україні

Система екологічного оподаткування в Україні ґрунтується на чітко визначеному законодавчому та організаційному підґрунті, що забезпечує її функціонування як ефективного механізму державного регулювання природокористування. Основним нормативним документом, який визначає

принципи, структуру та порядок адміністрування екологічних податків, є Податковий кодекс України. У ньому закріплено види екологічних податків, порядок їх нарахування та сплати, а також відповідальність за порушення податкового законодавства. До основних екологічних податків відносяться: податок на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря, збір за забруднення водних ресурсів, рентна плата за використання природних ресурсів (лісові, земельні, надра) та інші платежі, спрямовані на охорону довкілля.

Організаційний механізм екологічного оподаткування в Україні базується на взаємодії кількох ключових суб'єктів, кожен з яких виконує специфічні функції, необхідні для ефективного збору податків і забезпечення їх цільового використання. Державна податкова служба є головним органом адміністрування екологічних платежів. Вона відповідає за нарахування податків, контроль за їх своєчасною сплатою, ведення податкової звітності та проведення перевірок платників податків. Крім того, податкова служба здійснює аналіз ефективності системи надходжень і готує статистичні дані для органів державної влади, що дозволяє оцінювати вплив екологічних податків на економіку і довкілля [7, с. 31].

До процесу адміністрування залучені також місцеві органи влади, які контролюють сплату податків, що надходять до місцевих бюджетів, та координують використання цих коштів для реалізації природоохоронних заходів у регіонах. Місцева влада відповідає за оцінку потреб території у фінансуванні програм з охорони довкілля, підтримку екологічно чистих підприємств і контроль за дотриманням правил поведіння з відходами та забрудненням. Така взаємодія дозволяє забезпечити збалансоване використання коштів на державному та місцевому рівнях, що сприяє ефективному виконанню природоохоронних завдань та підтриманню екологічної безпеки.

Підприємства несуть відповідальність за правильне нарахування та своєчасну сплату екологічних платежів залежно від обсягів використаних природних ресурсів та рівня забруднення навколишнього середовища. Громадяни, у свою чергу, сплачують екологічні збори у межах передбачених законодавством платежів, наприклад, у формі зборів за утилізацію відходів, використання

автомобілів або інших джерел забруднення. Участь платників податків у системі екологічного оподаткування є ключовою для формування повного бюджету та забезпечення фінансових ресурсів для природоохоронних заходів [3, с. 54].

Правові засади розвитку системи екологічного оподаткування в Україні визначаються комплексом нормативно-правових актів, які регулюють як порядок справляння податків, так і принципи взаємодії держави, бізнесу та суспільства у сфері охорони довкілля. Основним документом, що закріплює правові основи екологічного оподаткування, є Податковий кодекс України, який містить норми щодо видів екологічних податків і зборів, порядку їх нарахування та сплати, а також встановлює відповідальність за порушення податкового законодавства.

Окрім Податкового кодексу, головну роль відіграють спеціальні закони, які формують правову базу природоохоронної діяльності. До них належать Закони України «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про охорону атмосферного повітря», «Про відходи» та інші нормативні акти, що регулюють використання природних ресурсів і встановлюють вимоги до підприємств щодо дотримання екологічних стандартів. Ці закони визначають обов'язки платників податків у сфері екології, регламентують порядок контролю за впливом на навколишнє середовище та передбачають відповідальність за забруднення або неефективне використання природних ресурсів. Додатково постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України регулюють податкове адміністрування, а також здійснюють контроль за дотриманням податкового законодавства. Вони регулюють такі питання, як розрахунок зборів за забруднення водних та земельних ресурсів, нарахування податку на викиди шкідливих речовин в атмосферу, порядок сплати рентної плати за користування надрами та іншими природними ресурсами. Завдяки цьому забезпечується чітка і прозора правова база, яка дозволяє державі ефективно регулювати діяльність суб'єктів господарювання та контролювати виконання екологічних норм [9, с. 21].

Правові засади також передбачають впровадження механізмів відповідальності за порушення екологічного законодавства. Підприємства та громадяни, які не виконують встановлені вимоги, підлягають адміністративній,

фінансовій або кримінальній відповідальності залежно від характеру та тяжкості порушення. Це стимулює суб'єктів господарювання дотримуватися екологічних стандартів і забезпечує ефективність системи екологічного оподаткування як інструменту державного регулювання. Таким чином, правові засади розвитку системи екологічного оподаткування в Україні формують стабільну і передбачувану основу, що забезпечує баланс між економічними інтересами держави та підприємств і потребами суспільства щодо збереження навколишнього середовища [8, с. 84]. Вони гарантують, що податкові механізми не лише збирають кошти для бюджету, а й виконують регуляторну і стимулюючу функції, сприяючи впровадженню сучасних екологічних стандартів і технологій.

Розвиток системи екологічного оподаткування в Україні спрямований на зміцнення правових механізмів, підвищення прозорості адміністрування та ефективності регуляторного впливу. Це передбачає регулярне оновлення нормативної бази відповідно до сучасних екологічних стандартів, гармонізацію українського законодавства з вимогами Європейського Союзу, а також впровадження сучасних електронних систем контролю та звітності. Такий комплексний підхід дозволяє забезпечити стабільні надходження до бюджету, стимулювати підприємства до впровадження екологічно безпечних технологій

1.3. Зарубіжний досвід екологічного оподаткування

Закордонний досвід екологічного оподаткування дозволяє визначити ефективні практики та інструменти, які можна адаптувати до українських умов, а також оцінити роль податкових механізмів у регулюванні природокористування та охороні навколишнього середовища. У багатьох країнах світу екологічне оподаткування є невіддільною частиною держ. політики сталого розвитку та інтегрується у фінансово-економічну систему для стимулювання «зеленого» виробництва і споживання [10, с. 54].

Одним із прикладів є Швеція, де система екологічного оподаткування має багаторівневий характер. Основними податками є податки на викиди вуглекислого газу та інших шкідливих речовин, податки на використання енергії та ресурсів, а також збори за утилізацію відходів. Високі ставки податків на забруднення створюють економічний стимул для підприємств впроваджувати енергоефективні та екологічно безпечні технології. Значна частина надходжень спрямовується на розвиток відновлюваної енергетики та фінансування природоохоронних програм.

У Німеччині система екологічного оподаткування базується на принципах «забруднювач платить» і «стимулювання інновацій». Крім податків на викиди та використання природних ресурсів, значна увага приділяється енергетичним податкам, які спонукають промисловість та населення зменшувати споживання викопних джерел енергії. Відповідно, держава запроваджує пільги для підприємств, що впроваджують відновлювані джерела енергії, модернізують виробництво і впроваджують системи утилізації відходів [11, с. 13].

Франція є прикладом комплексного підходу до екологічного оподаткування. Тут податки та збори на забруднення навколишнього середовища поєднуються з механізмами економічного стимулювання «зелених» технологій. Наприклад, існують податкові пільги для підприємств і домогосподарств, які впроваджують енергоефективні заходи, а також підвищені ставки податків на видобуток та спалювання викопного палива. Такий підхід дозволяє одночасно зменшувати екологічне навантаження та стимулювати інновації у сфері чистих технологій.

Великобританія застосовує систему екологічних податків у поєднанні з ринковими механізмами, зокрема через торгівлю квотами на викиди парникових газів. Підприємства, які перевищують встановлені ліміти, змушені купувати додаткові квоти, що створює економічний стимул до зменшення шкідливих викидів. Крім того, у Великобританії активно використовуються податки на утилізацію відходів і стимулювання перероблення ресурсів.

Загалом, аналіз зарубіжного досвіду свідчить, що ефективно екологічне оподаткування ґрунтується на кількох ключових принципах, реалізація яких дозволяє забезпечити одночасно економічну ефективність, регулювання природокористування та стимулювання сталого розвитку:

1. Диференціація ставок податків залежно від обсягу забруднення або використання ресурсів. Цей принцип передбачає, що підприємства або громадяни, які забруднюють довкілля більше за визначені нормативи, сплачують вищі ставки податків. Таке диференційоване оподаткування створює чіткий економічний стимул для скорочення викидів шкідливих речовин, раціонального використання природних ресурсів та впровадження ефективних технологій контролю забруднень. У країнах Європейського Союзу, таких як Швеція чи Німеччина, застосування цього принципу дозволяє не лише контролювати рівень забруднення, а й формувати бюджетні надходження, які пропорційні ступеню впливу на навколишнє середовище. Таким чином, диференціація ставок податків стає одночасно інструментом регуляції та стимулювання екологічно відповідальної поведінки [24, с. 112].

2. Поєднання фіскальної та регуляторної функцій. Екологічні податки виконують подвійне завдання: з одного боку, вони формують доходи бюджету, а з іншого – регулюють поведінку підприємств і населення. Високі податкові ставки на забруднення або використання ресурсів спонукають суб'єктів господарювання до впровадження «чистих» технологій, енергоефективних рішень і практик раціонального природокористування. Фіскальна і регуляторна функції в комплексі забезпечують баланс між економічними інтересами держави та потребами суспільства у збереженні довкілля, створюючи систему стимулів, що поєднує економічну вигоду і екологічну відповідальність.

3. Стимулювання інновацій і впровадження «зелених» технологій. Ефективна система екологічного оподаткування не обмежується лише фінансовим тиском на забруднювачів, а активно підтримує інноваційні підходи у виробництві та споживанні. Це включає податкові пільги для підприємств, які впроваджують енергоефективні технології, використання відновлюваних джерел

енергії, системи перероблення та утилізації відходів. Стимулювання інновацій дозволяє досягати екологічних цілей без зниження конкурентоспроможності бізнесу, а також сприяє створенню «зеленої» економіки, що є ключовим фактором сталого розвитку.

4. Прозорість і контроль. Умовою ефективного екологічного оподаткування є забезпечення прозорості процесів нарахування, сплати та використання податкових надходжень. Закордонні практики демонструють, що тільки при чітко встановлених законодавчих нормах та адміністративних механізмах контролю можна гарантувати правильність нарахування податків, своєчасність їх сплати та ефективне використання коштів. Ефективна система контролю включає електронні системи звітності, аудити, перевірки та публічне оприлюднення інформації про надходження і витрати. Це не лише підвищує відповідальність платників податків, а й зміцнює довіру суспільства до податкової системи та державних органів, що контролюють природокористування. Дотримання цих принципів забезпечує комплексний підхід до екологічного оподаткування, коли податкові механізми одночасно виконують фіскальну, регуляторну і стимулюючу функції. Впровадження подібних принципів дозволяє країнам ефективно зменшувати негативний вплив на довкілля, стимулювати інноваційний розвиток економіки та забезпечувати сталі фінансові ресурси для охорони природи [15, с. 90].

Врахування зазначених принципів у національній системі екологічного оподаткування створює передумови для підвищення її ефективності та адаптації української практики до світових стандартів. Це передбачає не лише імплементацію окремих механізмів, таких як диференціація ставок податків або стимулювання «зелених» технологій, а й комплексний підхід до формування податкової політики, який інтегрує екологічні цілі у всі рівні економічної діяльності.

Застосування закордонних моделей дає можливість Україні реформувати податкову систему у бік більшої прозорості, передбачуваності та ефективності, що забезпечує стабільне надходження коштів до державного та місцевих бюджетів.

Наприклад, адаптація практики європейських країн щодо податків на викиди парникових газів, утилізацію відходів або використання природних ресурсів може стимулювати підприємства до впровадження енергоефективних рішень, модернізації обладнання та застосування технологій з низьким рівнем забруднення. Крім того, інтеграція закордонних підходів дозволяє підвищити екологічну відповідальність бізнесу. Система економічних стимулів та податкових пільг мотивує підприємства дотримуватися екологічних стандартів і інвестувати в інновації, що забезпечує зменшення негативного впливу на довкілля та більш раціональне використання природних ресурсів. Це особливо важливо у контексті розвитку «зеленої» економіки та виконання міжнародних зобов'язань України щодо кліматичної політики і сталого розвитку [16, с. 51].

Впровадження зарубіжних моделей також стимулює інноваційний розвиток у сфері ресурсозбереження та охорони навколишнього середовища. Наприклад, системи податкових пільг і субсидій для підприємств, які впроваджують відновлювану енергетику або технології переробки відходів, сприяють формуванню нового типу економіки, де екологічна відповідальність стає фактором конкурентоспроможності. Це дозволяє одночасно зберігати економічну ефективність підприємств і покращувати стан навколишнього середовища, що є ключовим елементом стратегії сталого розвитку.

Таким чином, врахування світового досвіду та адаптація його до українських умов дозволяє збудувати сучасну систему екологічного оподаткування, яка поєднує економічні, екологічні та соціальні інтереси держави, бізнесу та суспільства. Основними складовими такої адаптації є:

1. Аналіз теоретичних аспектів екологічного оподаткування показав, що воно є комплексним механізмом державного регулювання природокористування, який поєднує фіскальні, регуляторні, стимулюючі та соціальні функції. Фіскальний компонент забезпечує формування доходів державного та місцевих бюджетів, що дозволяє фінансувати природоохоронні програми, модернізацію виробництва та впровадження екологічно чистих технологій. Регуляторна і стимулююча функції спрямовані на зменшення негативного впливу на довкілля та

розвиток «зеленої» економіки, а соціальна функція формує екологічну свідомість громадян та бізнесу.

2. Організаційний механізм екологічного оподаткування в Україні передбачає взаємодію Державної податкової служби, місцевих органів влади та платників податків. Центральним завданням цього механізму є забезпечення своєчасного та повного надходження коштів до бюджету, що вимагає чіткої організації звітності, моніторингу та контролю за сплатою податків. Така взаємодія забезпечує ефективне функціонування системи та реалізацію її регуляторного потенціалу.

3. Правові засади розвитку системи екологічного оподаткування формуються не лише Податковим кодексом України, а й іншими нормативно-правовими актами, зокрема законами про охорону довкілля та постановами Кабінету Міністрів. Вони встановлюють чіткі рамки для регулювання економічної діяльності підприємств у сфері охорони довкілля, а також механізми відповідальності за порушення законодавства, що сприяє підвищенню ефективності системи.

4. Закордонний досвід свідчить, що ефективне екологічне оподаткування ґрунтується на принципах диференціації ставок податків, поєднання фіскальної та регуляторної функцій, стимулювання інновацій та забезпечення прозорості і контролю. Врахування цих принципів дозволяє підвищити ефективність національної системи, стимулювати екологічну відповідальність підприємств та інтегрувати українську практику у світові стандарти.

5. Узагальнення теоретичних і практичних аспектів екологічного оподаткування підкреслює, що податкові механізми можуть стати ефективним інструментом досягнення сталого розвитку, поєднуючи економічні, соціальні та екологічні цілі держави, бізнесу і суспільства.

РОЗДІЛ 2

ПРАКТИКА ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ЕКОЛОГІЧНОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ

2.1. Структурно-динамічний аналіз надходжень екологічних податків

Структурно-динамічний аналіз надходжень екологічних податків є інструментом оцінки ефективності системи екологічного оподаткування та її впливу на економіку і фінанси держави. Він дозволяє виявити основні джерела формування екологічних доходів, оцінити їх динаміку у часі та проаналізувати структурні зміни, що відбуваються під впливом економічних і екологічних факторів.

В Україні надходження екологічних податків формуються за кількома основними напрямками:

1. Податок за користування природними ресурсами, зокрема за забір води, використання надр та лісових ресурсів.
2. Податки та збори за забруднення довкілля, включно з податком на викиди шкідливих речовин в атмосферне повітря та платою за відходи виробництва.
3. Збори за спеціальне використання природних ресурсів, що регулюють раціональне природокористування та стимулюють підприємства до впровадження ресурсозаощаджувальних технологій.
4. Інші платежі та надходження, що входять до екологічного податку.

Аналіз структурних компонентів надходжень показує, що найбільшу частку формує рентна плата за користування природними ресурсами, яка в середньому складає близько 90% екологічних доходів державного бюджету. Інші екологічні податки мають значно меншу частку надходжень, через занадто низькі ставки та зменшенням кількості підприємств платників екологічних податків. Така структура свідчить про переважання фіскальної функції податків над

регуляторною, що потребує додаткового стимулювання підприємств до екологічної відповідальності [6, с. 154].

Динаміка надходжень екологічних податків за останні роки демонструє певну тенденцію до зменшення обсягів надходжень. Це пояснюється як незмінними ставками податків, так і погіршенням адміністрування та контролю з боку державних органів. Проте, запровадження електронної системи податкової звітності та моніторингу дозволило скоротити прострочені платежі та знизити рівень податкових порушень.

Ще одним аспектом аналізу є також регіональна структура надходжень. Найбільший обсяг екологічних податків надходить з регіонів, де сконцентровані промислові підприємства, такі як металургійні та хімічні заводи. Менші суми сплачуються у сільських регіонах та зони з низькою індустріалізацією. Така закономірність дозволяє державі розробляти цільові природоохоронні програми для окремих територій, де навантаження на довкілля є найбільш значним.

Нижче наведена табл. 2.1, що демонструє структуру надходжень основних екологічних податків до державного бюджету України за останні роки. Упродовж 2021–2024 років структура екологічних податків в Україні залишалася стабільно дисбалансованою, адже абсолютну та відносну більшість надходжень формувала рентна плата за користування природними ресурсами. Її частка становила близько 93-95% загальних екологічних надходжень, що свідчить про відсутність суттєвого фіскального впливу інших інструментів екологічного оподаткування. При цьому сам обсяг рентної плати демонструє тенденцію до зниження з 89,31 млрд грн у 2021 р. до 58,95 млрд грн у 2024 р., що є наслідком воєнних втрат у видобувних галузях, зменшення виробництва, падіння інвестиційної активності та тимчасової окупації окремих територій.

На противагу ренті, інші види екологічних податків мають вкрай низьку фіскальну результативність. Екологічний податок за забруднення атмосферного повітря стабільно формує лише 1,2-2,2% надходжень. Його зниження у 2022-2024 рр. пов'язане зі скороченням промислової активності та зупинкою частини підприємств у зоні бойових дій. Податок за скиди у водні об'єкти, хоч і зріс у

номінальному вимірі з 0,16 до 0,73 млрд грн, забезпечує менш, ніж 1% у структурі екологічних платежів, що вказує на низький рівень економічної відповідальності водокористувачів.

Таблиця 2.1

Надходження до зведеного бюджету від основних екологічних податків в Україні у 2021-2024 рр. (млрд грн)

Види екологічних податків	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2024 р.	Частка у загальних надходженнях (%)
Рентна плата за користування природними ресурсами	89,31	94,10	66,30	58,95	~93-95
Екологічний податок за забруднення атмосферного повітря	2,24	1,40	1,26	1,20	~1,5-2,0
Екологічний податок за скиди забруднюючих речовин у водні об'єкти	0,16	0,22	0,45	0,73	(менше 1 відсотка)
Екологічний податок за розміщення відходів	1,37	0,84	0,63	0,74	~0,8-1,0
Екологічний податок за утворення радіоактивних відходів	1,04	0,78	0,65	0,71	~0,8-1,0
Екологічний податок за викиди у повітря двооксиду вуглецю	1,18	1,64	1,95	2,00	~2,5-3,0
Разом	95,30	98,98	71,24	64,33	100

Джерело: складено автором на основі узагальнення даних Державної податкової служби України.

Схожою є ситуація з податком за розміщення відходів та платежами за утворення радіоактивних відходів – кожен із цих податків забезпечує приблизно 0,7-1% надходжень і не має зростаючої тенденції. Їхня стабільність на низькому рівні демонструє системну проблему екологічного оподаткування, що система ставок екологічних податків та база оподаткування не стимулюють підприємства до зменшення відходів і не створює вагомого бюджетоутворюючого ефекту.

Єдиний вид екологічного податку, що демонструє помірне зростання, – це податок за викиди CO₂. Його надходження збільшилися з 1,18 млрд грн у 2021 р. до 2,00 млрд грн у 2024 р., а частка – до приблизно 2,5-3% загального обсягу, хоча цей показник залишається невисоким у межах загальної структури. У порівнянні

з європейською практикою, де вуглецеві податки є ключовим інструментом кліматичної політики, українська модель має обмежений стимулюючий ефект.

У цілому сумарні надходження екологічних податків істотно зменшилися: з 95,30 млрд грн у 2021 р. до 64,33 млрд грн у 2024 р. Це падіння майже на третину зумовлене як загальним спадом економічної активності в умовах масштабної війни, так і структурними проблемами екологічного оподаткування – низькими ставками, обмеженим контролем за забруднювачами та відсутністю дієвих механізмів розширення податкової бази.

Таким чином, структурно-динамічний аналіз дозволяє оцінити ефективність системи екологічного оподаткування, виявити слабкі місця та потенційні напрями вдосконалення. Він є базою для розробки заходів щодо оптимізації податкових механізмів, підвищення регуляторного впливу та стимулювання підприємств до більш відповідального ставлення до використання природних ресурсів і охорони довкілля.

2.2. Оцінювання реалізації регуляторного потенціалу економічного оподаткування

«Незважаючи на те, що впровадження екологічного податку передусім спрямоване на стимулювання бізнесу до впровадження енергоефективних і екологічно безпечних технологій, зменшення обсягів емісії забруднюючих речовин, тобто реалізацію регуляторної функції, а в другу чергу, – для акумулювання фінансових ресурсів на фінансування природоохоронних заходів, історія функціонування цього фіскального інструменту в частині внесення змін до пропорцій розподілу надходжень між бюджетами різного рівня свідчить, що у владних колах його продовжують сприймати переважно як традиційний фіскальний платіж, призначення якого полягає у наповненні бюджету» [37, с.11].

Екологічне оподаткування в сучасних умовах виступає не лише джерелом фінансових надходжень до державного бюджету, а й важливим інструментом

економічного регулювання природокористування. Основною метою регуляторної функції є стимулювання підприємств та населення до мінімізації негативного впливу на навколишнє середовище, впровадження ресурсозаощаджувальних технологій та забезпечення сталого розвитку економіки. Реалізація цього потенціалу передбачає застосування податкових механізмів, які змінюють економічну поведінку платників податків, створюють економічні стимули для екологічно відповідального природокористування та підтримують розвиток «зеленої» економіки [18, с. 108].

Оцінювання регуляторного впливу екологічного оподаткування здійснюється через низку показників, які дозволяють визначити ступінь ефективності системи:

1. Динаміка обсягів забруднення та використання природних ресурсів. Основним показником є зміна рівня викидів шкідливих речовин у повітря, скидів забруднюючих речовин у водні об'єкти та обсягів використання лісових і водних ресурсів. Зменшення цих показників у періоди дії податкових стимулів свідчить про позитивний ефект регулювання. Наприклад, за даними Держстату України, підвищення ставок податку на викиди шкідливих речовин на підприємствах металургійної галузі супроводжувалося зниженням обсягів забруднення на 3-5% протягом одного року.

2. Рівень впровадження інноваційних та ресурсозберігаючих технологій. Податки з диференційованими ставками та податкові пільги для підприємств, які зменшують негативний вплив на довкілля, стимулюють модернізацію виробництва та впровадження «чистих» технологій. Економічна мотивація змінює поведінку підприємств: вони намагаються зменшити обсяг податкових платежів, інвестуючи у модернізацію обладнання та застосування енергоефективних рішень.

3. Стимулюючий ефект податкових пільг. Податкові пільги для підприємств, які впроваджують відновлювану енергетику, переробку відходів або зменшують обсяги забруднення, є важливим елементом регуляторного

потенціалу. Високий рівень користування пільгами свідчить про те, що економічні стимули діють ефективно, а підприємства реагують на податкові сигнали.

4. Виконання екологічних нормативів. Ступінь дотримання підприємствами державних екологічних стандартів та нормативів дозволяє оцінити, наскільки податкові механізми стимулюють відповідальну поведінку. Недотримання нормативів свідчить про слабку регуляторну функцію або недостатньо дієву систему контролю.

В Україні регуляторний потенціал екологічного оподаткування реалізується переважно через:

1. Податок за забруднення довкілля (викиди шкідливих речовин у повітря, скиди у водні об'єкти, утворення відходів);

2. Рентну плату за користування природними ресурсами, що впливає на поведінку підприємств при використанні води, лісових і надрових ресурсів;

3. Плату за спеціальне використання водних ресурсів та відходи виробництва, яка стимулює раціональне природокористування та впровадження ресурсозберігаючих технологій.

Проте практика показує, що регуляторний ефект податків реалізується не повністю. Основними проблемами є:

1. Недостатня диференціація ставок податків, що знижує економічну мотивацію для екологічно чистого виробництва;

2. Низький рівень контролю та адміністрування, що дозволяє частині підприємств ухилятися від сплати або мінімізувати податкові зобов'язання;

3. Слабка інтеграція податкових стимулів з іншими заходами державної політики, такими як субсидії на «зелені» технології або екологічний аудит.

«Екологічні податки є дуже важливим елементом у системі інструментів, що регулюють свій вплив на довкілля поряд з екологічними платежами, екологічними субсидіями, ліцензіями та квотами. Податкове регулювання, у цілому, є складовою частиною державного регулювання економічних процесів. При цьому, екологічний податок значною мірою стимулює збереження навколишнього середовища» [36, с. 2].

Для оцінювання регуляторного потенціалу екологічного оподаткування в Україні доцільно проаналізувати динаміку основних показників, що характеризують вплив екологічних податків на економічну діяльність підприємств і стан довкілля. Зокрема, можна порівняти обсяги надходжень екологічного податку, кількість підприємств-платників та рівень інвестицій у природоохоронні заходи.

Таблиця 2.2

Динаміка показників реалізації регуляторного потенціалу екологічного оподаткування в Україні у 2020–2024 рр.

Рік	Надходження екологічного податку до зведеного бюджету, млрд грн	Надходження екологічного податку до місцевих бюджетів, млрд грн	Інвестиції у природоохоронні заходи, млрд грн	Частка екологічного податку у ВВП, %
2020	5,398	2,090	13,23	0,48
2021	5,989	2,074	14,57	0,39
2022	4,897	1,575	6,62	0,35
2023	5,029	1,298	8,22	0,30
2024	5,386	1,470	4,98	0,24

Джерело: складено автором на основі узагальнення даних Державної податкової служби України.

Дані свідчать про майже незмінне надходження екологічного податку в бюджет України протягом 2020–2024 рр., що вказує на стабільність фіскальної функції податку. Негативною тенденцією ж є стрімке зниження інвестицій у природоохоронні заходи, що є наслідком військової агресії з боку Росії.

Інвестиції у природоохоронні заходи сильно знизились через:

1. Військові дії, що значно ускладнюють залучення інвестицій у природоохоронні заходи.
2. Високу вартість інвестиційних проєктів, оскільки для реалізації таких заходів потрібно залучення значного капіталу.
3. Нестабільний економічний клімат в країні, що робить такі інвестиції ризикованими та непривабливими.
4. Низьку регуляторну базу, що визначається у відсутності ефективних правил та стимулів.

5. Низький рівень проінформованості інвесторів про переваги таких проєктів.

Частка екологічного податку у ВВП залишається невисокою (0,24–0,48%), що демонструє недостатній рівень впливу податкових інструментів на економічну поведінку підприємств. Це підтверджує потребу в удосконаленні механізму стимулювання, зокрема через запровадження гнучких ставок податків залежно від рівня забруднення та обсягів використаних природних ресурсів.

Таблиця 2.3

**Надходження до зведеного бюджету екологічного податку
та обсяги емісії забруднюючих речовин в Україні у 2011-2021 рр.**

Роки	Надходження екологічного податку, млн грн	Обсяги викидів забруднюючих речовин, тис. т	в т.ч. стаціонарними джерелами забруднення, тис. т	Викиди CO ₂ , млн т.
2011	2706,31	6877,3	4374,6	229,9
2012	2858,71	6821,1	4335,3	226,6
2013	3899,49	6719,8	4295,1	225,8
2014	4751,56	5346,2	3350,0	193,0
2015	2691,04	4521,3	2857,4	161,2
2016	4689,35	4686,6	3078,1	173,9
2017	4389,51	4230,6	2584,9	148,2
2018	4921,50	4121,2	2508,3	150,5
2019	6092,57	4108,3	2459,5	147,2
2020	5397,62	3675,3	2238,6	131,9
2021	5989,26	3788,8	2242,0	144,1

Джерело: складено автором на основі даних Державної служби статистики України та державного веб-порталу [Open Budget](#) [38].

Згідно таблиці 2.3 у 2011-2021 рр. екологічний податок в Україні демонструє певне зростання у номінальному вимірі, однак динаміка обсягів викидів забруднюючих речовин та CO₂ свідчить, що його реальний вплив на екологічну поведінку підприємств залишається обмеженим. За досліджуваний період надходження екологічного податку зросли більш ніж удвічі – з 2,7 млрд грн у 2011 р. до майже 6,0 млрд грн у 2021 р., що формально може створювати враження посилення фіскального регулювання. Але темпи зростання податкових надходжень переважно зумовлені інфляційними чинниками, зміною ставок та

розширенням бази оподаткування, а не посиленням фіскального навантаження на суб'єктів господарювання, які здійснюють емісію шкідливих речовин.

Обсяги загальних викидів забруднюючих речовин за цей період зменшилися майже вдвічі – з 6877,3 тис. т у 2011 р. до 3788,8 тис. т у 2021 р., а викиди стаціонарних джерел скоротилися з 4374,6 до 2242,0 тис. т. Подібну тенденцію демонструють і викиди CO₂, які знизилися з 229,9 млн т до 144,1 млн т. Це свідчить про загалом позитивну екологічну динаміку. Проте наявні дані дають змогу стверджувати, що ключовими факторами зменшення викидів були не податкові стимули, а структурні зміни в економіці: скорочення обсягів промислового виробництва після 2014 року, падіння енергоємних галузей, підвищення цін на енергоносії, а також вплив зовнішніх шоків (економічна криза, воєнні дії, втрата контролю над частиною індустриальних територій).

Відсутність тісного зв'язку між рівнем податку і фактичним скороченням викидів свідчить про низьку стимулюючу ефективність системи екологічного оподаткування. Зростання податкових надходжень часто відбувалося паралельно із зниженням емісій, що означає, що податок для підприємств залишається переважно фіксованим та не має суттєвого впливу на інвестиційні рішення щодо екологічної модернізації. Ставки екологічного податку в Україні традиційно є одними з найнижчих у Європі, а їхня реальна вартість у екологічному регулюванні є недостатньою для формування економічної мотивації до впровадження сучасних технологій очищення або переходу на менш вуглецевомісткі види палива.

Отже, незважаючи на загальну позитивну тенденцію скорочення викидів забруднюючих речовин і CO₂, наявні дані не дозволяють говорити про високу ефективність екологічного податку як інструменту екологічного регулювання. Його реальний вплив є скоріше обмеженим, а досягнуті результати зумовлені макроекономічними та технологічними змінами, а не фіскальним стимулюванням. Для підвищення ефективності даного інструменту необхідним є перегляд ставок податку, диференціація їх за рівнем екологічної небезпеки, посилення контролю за викидами та ув'язка податкових механізмів із інвестиційними програмами екологічної модернізації.

Регуляторний потенціал екологічного оподаткування полягає у здатності податкових інструментів впливати на поведінку підприємств, стимулювати впровадження «зелених» технологій та зменшувати негативний вплив на довкілля [19]. Аналіз показує, що в Україні система податків виконує частково регуляторну функцію, проте її ефективність обмежується недостатньою диференціацією ставок, слабким контролем та низькою інтеграцією податкових стимулів з іншими екологічними заходами. Для підвищення регуляторного впливу необхідно поєднувати фіскальні та стимулюючі механізми, забезпечувати ефективний контроль за дотриманням екологічних нормативів та активно стимулювати впровадження ресурсозберігаючих і «зелених» технологій на підприємствах [14, с. 341].

2.3. Порівняльний аналіз ефективності екологічного оподаткування в Україні та країнах Європейського Союзу

Порівняльний аналіз системи екологічного оподаткування України та країн Європейського Союзу дозволяє визначити сильні та слабкі сторони національної податкової системи у сфері природокористування та оцінити її ефективність у контексті сталого розвитку. У країнах ЄС екологічне оподаткування є потужним інструментом регулювання економічної діяльності, де податки та збори тісно інтегровані з механізмами стимулювання екологічно чистого виробництва, зменшення викидів шкідливих речовин і впровадження ресурсозберігаючих технологій. Основними характеристиками ефективною системи у ЄС є висока диференціація ставок залежно від рівня забруднення та обсягів використаних ресурсів, поєднання фіскальної та регуляторної функцій, прозорість адміністрування та суворий контроль за дотриманням екологічних стандартів [20, с. 197].

«Впровадження екологічного податку було продиктоване необхідністю стимулювання переходу до моделі зеленої економіки та акумуляції бюджетних

ресурсів для реалізації політики захисту навколишнього середовища. Проте практика справляння цього податку в Україні свідчить про суттєві недоліки у його дизайні, що нівелюють основний задум впровадження» [31, с. 23].

В Україні, у порівнянні з країнами ЄС, спостерігається часткова реалізація регуляторної функції податків. Основним джерелом надходжень залишаються рентна плата за користування природними ресурсами та податки за забруднення, однак їхня диференціація за рівнем забруднення є недостатньою, що зменшує стимулюючий ефект для підприємств. Крім того, контроль за сплатою та дотриманням екологічних норм не завжди ефективний, а механізми стимулювання впровадження «зелених» технологій ще недостатньо розвинені.

У країнах ЄС застосовуються різноманітні податкові інструменти, зокрема податки на викиди CO₂, збори за використання води та енергоносіїв, а також екологічні пільги та субсидії для підприємств, які впроваджують інноваційні технології. Важливо, що податкові ставки часто диференціюються не лише за обсягом використаних ресурсів, а й за екологічними показниками виробництва, що дозволяє створювати економічні стимули для комплексного зменшення негативного впливу на довкілля. Досвід країн ЄС показує, що системне поєднання фіскальних і стимулюючих механізмів дозволяє досягати значного ефекту у зниженні рівня забруднення при одночасному збереженні економічної ефективності підприємств.

Порівняльний аналіз ефективності системи екологічного оподаткування в Україні та країнах Європейського Союзу свідчить про те, що для значного підвищення ефективності національної системи необхідно здійснити комплекс заходів, спрямованих на модернізацію податкових механізмів і підвищення їх регуляторного потенціалу. Передусім, потрібно запровадити більш чітку і гнучку диференціацію ставок податків залежно від рівня забруднення та обсягів використання природних ресурсів. Така диференціація дозволить створити економічні стимули для підприємств, які прагнуть зменшити негативний вплив своєї діяльності на довкілля, адже більші ставки податків для забруднюючих

виробництв і менші - для підприємств, які впроваджують екологічно чисті технології, стимулюють відповідальне природокористування [21].

Другим напрямом є активне застосування податкових пільг, знижок та стимулів для підприємств, що впроваджують «зелені» технології, модернізують виробництво, застосовують ресурсозберігаючі процеси та технології вторинного використання відходів. Такий підхід забезпечує поєднання економічної вигоди з екологічною відповідальністю, мотивує бізнес інвестувати в інновації та дозволяє одночасно зменшувати податкове навантаження для тих підприємств, які дотримуються високих екологічних стандартів. Ефективний контроль дозволяє забезпечити справедливе адміністрування податків, запобігти ухиленню від сплати і гарантує, що податкові стимули діють саме на тих платників, які реально впроваджують заходи щодо зменшення забруднення.

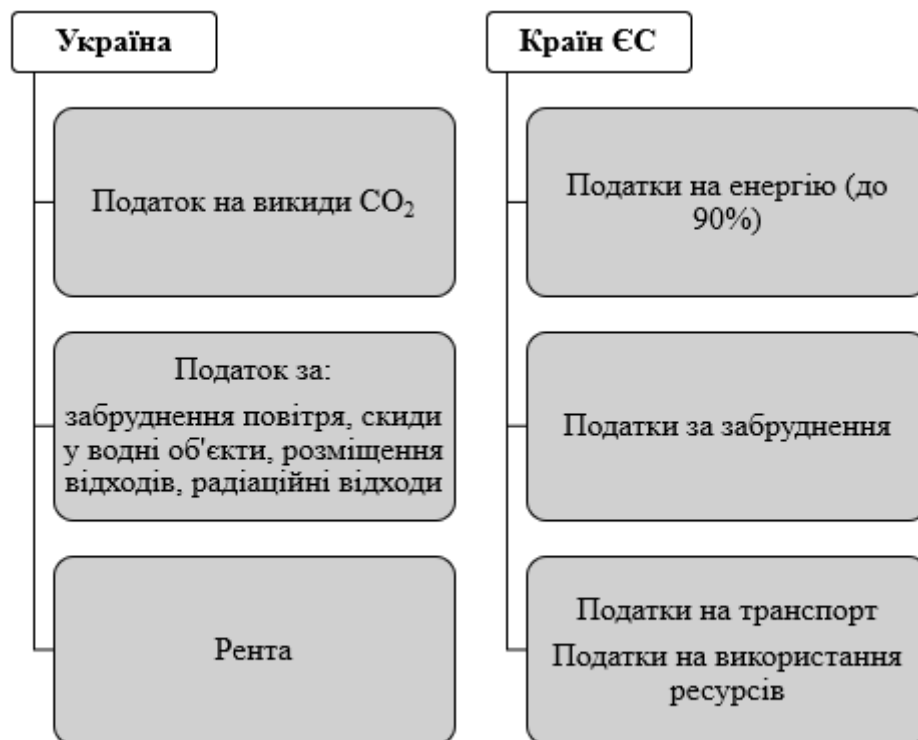

Рис. 2.1. Екологічні податки в Україні та країнах ЄС

Інтеграція досвіду Європейського Союзу у національну практику є ключовим елементом підвищення ефективності системи. Це передбачає використання перевірених механізмів диференціації ставок, поєднання фіскальної та стимулюючої функцій, а також прозорих процедур адміністрування та

контролю. Застосування європейських підходів дозволяє формувати податкову систему, яка одночасно забезпечує стабільні надходження до бюджету та ефективно регулює природокористування, сприяє розвитку інновацій, підтримує сталий розвиток економіки і підвищує екологічну відповідальність підприємств і громадян. У результаті, комплексна модернізація системи екологічного оподаткування з урахуванням кращих європейських практик створює передумови для інтеграції України у світові стандарти сталого розвитку та підвищення якості життя населення [22, с. 75].

Для порівняння ефективності системи екологічного оподаткування в Україні та країнах Європейського Союзу доцільно використовувати ключові показники, які відображають рівень диференціації ставок податків, механізми стимулювання «зелених» технологій та ступінь контролю за дотриманням екологічних нормативів. Такий підхід дозволяє оцінити, наскільки національна система податків інтегрує економічні та екологічні цілі та виявити напрямки для її вдосконалення.

Таким чином, порівняльний аналіз дозволяє визначити ключові напрямки реформування системи екологічного оподаткування в Україні, включаючи підвищення диференціації податкових ставок, вдосконалення механізмів стимулювання «зеленої» економіки та посилення контролю за дотриманням екологічних нормативів, що сприятиме підвищенню ефективності податкового регулювання та інтеграції національної системи в європейські стандарти.

Ефективність екологічного оподаткування в Україні суттєво нижча, ніж у країнах Європейського Союзу. Недостатнє використання економічних стимулів для зниження забруднення. Податкові пільги для підприємств, що впроваджують «зелені» технології, в Україні залишаються обмеженими, тоді як у розвинених країнах ЄС вони є значно ефективнішими. Система контролю за дотриманням екологічних нормативів також є недостатньо ефективною лише близько половини порушень виявляються і мають наслідки у вигляді штрафів чи санкцій, тоді як у Швеції цей показник наближається до 95%. Особливої уваги потребує цільове використання надходжень від екологічних податків – в Україні лише близько

половини таких коштів спрямовується на природоохоронні заходи, тоді як у країнах ЄС цей показник досягає майже 100% [21, с. 49].

Таблиця 2.4

Порівняльні показники ефективності екологічного оподаткування в Україні та країнах ЄС

Ключовий показник	Україна	Країни ЄС (загальні тенденції)
Рівень диференціації ставок податків	Низький/Помірний. Ставки, як правило, встановлюються Податковим кодексом і не завжди відображають реальну шкоду. Недостатня диференціація залежно від типу використання	Високий. Широкий спектр податків (на енергію, транспорт, забруднення, ресурси).
Механізми стимулювання «зелених» технологій	Обмежені та недостатньо ефективні. Стимули існують (пільгове кредитування, окремі програми), але їхня роль незначна, і вони не ефективні.	Застосовується широкий спектр інструментів: податкові пільги, субсидії, "зелені" облігації, пільгове фінансування, "зелена" таксономія ЄС.
Ступінь контролю за дотриманням екологічних нормативів	Потребує вдосконалення. Система державного екологічного контролю перебуває в процесі реформування з метою наближення до стандартів ЄС.	Суворий та системний. Діють жорсткі нормативи та ефективні механізми контролю, що включають регулярні перевірки та значні штрафи за порушення.
Частка екологічного податку у ВВП	Дуже низька (не виконує фіскальну функцію належним чином).	Значно вища (відіграє важливу роль як у фіскальній, так і в регулюючій функціях).
Основна функція оподаткування	Переважно фіскальна (наповнення бюджетів різних рівнів), хоча декларується і регулююча.	Регулююча (стимулююча) – основна мета – зміна поведінки забруднювачів та стимулювання переходу до "зеленої" економіки.

Необхідність модернізації національної системи екологічного оподаткування, запровадження гнучких ставок податків, ефективних стимулів для підприємств та посилення контролю є ключовим завданням, що дозволить інтегрувати українську практику у європейські стандарти та підвищити її ефективність у контексті екологічного та економічного розвитку.

Система екологічного оподаткування в Україні виконує одночасно кілька важливих функцій: вона забезпечує надходження коштів до державного та місцевих бюджетів, впливає на поведінку підприємств у сфері природокористування, а також створює умови для стимулювання екологічно відповідального виробництва. Проведений структурно-динамічний аналіз

надходжень екологічних податків показав, що основними джерелами формування бюджетних доходів залишаються рентні платежі за користування природними ресурсами, податки за забруднення довкілля та спеціальні збори за використання водних ресурсів. Разом із тим, динаміка надходжень свідчить про нерівномірність і недостатню стабільність, що частково обумовлено слабким контролем за своєчасністю сплати податків, низькою диференціацією ставок залежно від рівня забруднення та обсягів використаних ресурсів, а також недостатньою мотивацією для підприємств впроваджувати «зелені» технології.

Оцінювання реалізації регуляторного потенціалу системи податків показало, що українська практика дозволяє досягати певного ефекту у зменшенні негативного впливу на довкілля, однак її ефективність обмежується недостатньо розвинутими стимулюючими механізмами. Податкові стимули для впровадження інноваційних та ресурсозберігаючих технологій застосовуються фрагментарно, а контроль за дотриманням екологічних нормативів здійснюється нерівномірно, що знижує мотивацію підприємств до екологічно відповідальної поведінки.

Порівняльний аналіз ефективності системи екологічного оподаткування в Україні та країнах Європейського Союзу виявив суттєві відмінності у підходах до диференціації ставок, застосування податкових пільг та механізмів контролю. У країнах ЄС спостерігається високий рівень диференціації ставок податків залежно від обсягів забруднення та використання ресурсів, розвинені стимулюючі механізми для підприємств, що впроваджують «зелені» технології, а також ефективна система контролю та прозорого адміністрування. Внаслідок цього податкові інструменти у країнах ЄС одночасно виконують фіскальну та регуляторну функції, створюючи економічні стимули для підприємств та населення та сприяючи впровадженню ресурсозберігаючих і екологічно чистих технологій без зниження економічної ефективності виробництва.

На основі проведеного аналізу можна зробити висновок, що для підвищення ефективності національної системи екологічного оподаткування необхідно впровадити комплекс заходів. Передусім, слід запровадити гнучку диференціацію ставок податків залежно від рівня забруднення та обсягів використаних

природних ресурсів, що створить економічні стимули для екологічно відповідальної діяльності. По-друге, необхідно активніше застосовувати податкові пільги та стимули для підприємств, які впроваджують «зелені» та ресурсозберігаючі технології, що поєднує економічну вигоду з досягненням екологічних цілей. По-третє, слід посилити контроль за дотриманням екологічних нормативів, впроваджуючи сучасні інформаційні системи моніторингу, електронне декларування податків та ефективний аудит [23, с. 106].

Залучення закордонних інвестицій дозволить значно зменшити фінансове навантаження на бюджет, що допоможе державі краще перерозподіляти ресурси. Підтримання відносин із зацікавленими компаніями у сфері природокористування та залучення їх у державні та місцеві проєкти забезпечить стабільний розвиток екології і покращення рівня життя громадян.

Реалізація зазначених заходів дозволить не лише збільшити надходження до бюджету, а й суттєво підвищити регуляторний потенціал податків, стимулювати екологічну відповідальність підприємств, підтримати інноваційний розвиток та інтегрувати українську систему податків у світові стандарти сталого розвитку. Таким чином, вдосконалення екологічного оподаткування є ключовим елементом забезпечення балансування економічних, соціальних та екологічних інтересів держави, бізнесу та суспільства.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ЕКОЛОГІЧНОГО ОПОДАТКУВАННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

3.1. Пріоритети модернізації системи екологічного оподаткування в контексті сталого розвитку

Сучасний етап розвитку економіки України характеризується зростанням уваги до питань екологічної безпеки, раціонального природокористування та гармонізації соціально-економічних процесів із принципами сталого розвитку. Одним із ключових інструментів досягнення цих цілей є система екологічного оподаткування, яка водночас виконує фіскальну, регуляторну та стимулюючу функції. Проте наявна в Україні модель потребує суттєвого оновлення, оскільки її дієвість у частині екологічного впливу залишається обмеженою. Тому модернізація системи екологічного оподаткування в контексті сталого розвитку набуває першочергового значення [25, с. 42].

Сталий розвиток передбачає забезпечення збалансованості між економічними, соціальними та екологічними інтересами суспільства. У цьому контексті екологічне оподаткування має бути спрямоване не лише на наповнення бюджетів, а й на формування екологічно відповідальної поведінки суб'єктів господарювання, стимулювання впровадження інноваційних технологій, зниження рівня забруднення довкілля та ефективне використання природних ресурсів. Саме тому удосконалення податкової системи у сфері природокористування є важливою передумовою переходу до “зеленої” економіки, орієнтованої на довгострокову екологічну та економічну стабільність.

Одним із пріоритетних напрямів модернізації системи екологічного оподаткування є запровадження диференційованого підходу до встановлення податкових ставок. У більшості європейських країн розмір екологічних податків залежить від рівня забруднення або обсягу використання природних ресурсів.

Такий підхід створює прямий економічний стимул для підприємств знижувати шкідливі викиди, впроваджувати ресурсоощадні технології та модернізувати виробничі потужності. В Україні подібна система поки що діє частково, а ставки багатьох податків не відображають реальних екологічних збитків, що знижує їх регуляторний потенціал. Тому важливим завданням є поступовий перехід до принципу “забруднювач платить”, коли розмір податкових зобов’язань прямо корелює з обсягом екологічних ризиків, створюваних підприємством.

Другим ключовим пріоритетом модернізації є посилення стимулюючої ролі екологічного оподаткування. У сучасній економічній політиці важливо не лише карати за забруднення, а й заохочувати тих суб’єктів, які дотримуються екологічних стандартів і впроваджують “зелені” технології. Для цього доцільно впровадити систему податкових пільг або знижених ставок для підприємств, які сертифіковані за міжнародними екологічними стандартами ISO 14001, використовують відновлювані джерела енергії, впроваджують системи очищення відходів або зменшують споживання води та енергії. Ефективна стимулююча політика сприятиме підвищенню конкурентоспроможності українських підприємств, а також прискорить інтеграцію країни у європейський економічний простір.

Третій напрям модернізації пов’язаний із забезпеченням цільового використання коштів, отриманих від екологічних податків. В Україні значна частина цих коштів потрапляє до загального фонду бюджету, що ускладнює їх спрямування на природоохоронні заходи. Для підвищення ефективності використання податкових надходжень необхідно законодавчо закріпити принцип екологічної адресності – тобто цільового фінансування природоохоронних програм, модернізації промисловості, очищення водних і земельних ресурсів, розвитку екологічного транспорту. Успішний досвід таких практик спостерігається у скандинавських країнах, де кошти від екологічних податків використовуються виключно на проекти, що зменшують екологічні ризики [26, с. 29].

Ще одним пріоритетом є удосконалення адміністрування екологічних податків та системи контролю за їх сплатою. Впровадження цифрових технологій у податковій сфері дозволить значно підвищити прозорість, зменшити корупційні ризики та спростити процес звітності для підприємств. Доцільним є створення інтегрованої електронної платформи екологічного моніторингу, яка поєднувала б інформацію про викиди, обсяги споживання ресурсів і дані про сплату податків. Така система дасть можливість оперативно виявляти порушення, проводити аналітику ефективності податкових ставок і приймати обґрунтовані управлінські рішення. Водночас необхідно вдосконалити координацію між Державною податковою службою, Міністерством екології та місцевими органами влади з метою підвищення результативності контролю за надходженням коштів і їх використанням.

Ще одною складовою модернізації є узгодження податкової політики з екологічними та енергетичними стратегіями держави. Механізми екологічного оподаткування повинні бути інтегровані у загальну систему управління сталим розвитком. Зокрема, податкові пільги для підприємств, що переходять на використання альтернативних джерел енергії, мають бути поєднані з державними програмами підтримки енергозбереження, кредитними гарантіями для малого бізнесу та грантовими програмами для інноваційних екологічних проєктів. Така комплексна взаємодія дозволить створити економічно вигідні умови для екологізації виробництва [27, с. 159].

Особливу роль у процесі модернізації системи екологічного оподаткування відіграє інституційний розвиток і підвищення компетентності державних органів, що забезпечують реалізацію податкової політики у сфері екології. Сьогодні існує потреба у підготовці фахівців, які поєднували б знання з економіки, права та екології, могли здійснювати системний аналіз і розробляти ефективні податкові механізми. Для цього необхідно розширювати освітні програми з екологічної економіки, створювати аналітичні центри при органах влади, що займатимуться оцінкою впливу податкових інструментів на довкілля. Також доцільним є

розвиток міжнародної співпраці та участь України у спільних проєктах ЄС щодо вдосконалення “зеленого” оподаткування [6].

«В Україні, попри наявність елементів системи екологічного оподаткування, її ефективність у контексті мобілізації фінансових ресурсів для природоохоронних потреб та стимулювання екологічно-відповідальної поведінки населення і бізнес-спільноти залишається недостатньою. Серед ключових проблем – невідповідність рівня податкового навантаження з екологічних податків сучасним екологічним викликам, порушення правила щодо цільового спрямування надходжень від сплати екологічних податків, слабка інтеграція з європейськими практиками та недостатня узгодженість із загальними пріоритетами екологічної політики держави. Це знижує дієвість екологічного оподаткування як інструмента екологічної регуляції та актуалізує потребу в комплексному дослідженні його фіскальних і поведінкових ефектів, а також у розробленні науково обґрунтованих підходів до модернізації системи відповідно до стандартів і практик ЄС» [31, с. 5].

Одним із перспективних напрямів модернізації було впровадження системи вуглецевого оподаткування в рамках екологічного податку за викиди двоокису вуглецю (CO_2). Такий податок сплачують підприємства, у яких викиди двоокису вуглецю у повітря, через їхню діяльність перевищують 500 тон на рік. Ставка такого податку на 2024 рік становила 30 грн. за тонну викидів CO_2 , що є однією з найнижчих у світі. У багатьох країнах світу, зокрема у країнах ЄС, Китаї, Канаді та Японії, також діє податок на викиди двоокису вуглецю, який є головним інструментом боротьби зі змінами клімату. Завдяки більшій ставці податку та жорсткішому контролю за дотриманням сплати, оподаткування є значно простішим та ефективнішим для держави, що допомагає стримувати кількість викидів. Україна, як учасниця Паризької кліматичної угоди, також повинна вдосконалити модель такого податку. Його покращення дозволить не лише краще стимулювати підприємства до зниження викидів парникових газів, а й створити фінансову базу для реалізації кліматичних програм та модернізації енергетичного сектору. Цей податок запроваджувався поступово, з урахуванням галузевих

особливостей, та супроводжувався системою компенсацій для соціально вразливих груп населення.

Такий податок ще потребує суттєвих змін таких як:

1. Поступове збільшення ставки, адже наразі ставка занадто низька, щоб стимулювати суб'єктів господарювання до зменшення викидів.
2. Вирішення проблеми з обліком, взаємодією органів влади та контролем за забрудненням, що дозволяє уникати сплати податку.
3. Реформа податку для того щоб він став висхідним, тобто сплачувався на первинному етапі виробництва і відповідав нормам ЄС.

Ще одним напрямом вдосконалення є розширення бази екологічного оподаткування. Нині більшість податків зосереджена на класичних джерелах забруднення - промислових викидах, стічних водах, відходах тощо. Водночас сучасні екологічні виклики вимагають розширення цього переліку, зокрема на сферу транспорту, енергоспоживання, виробництво пластику та використання пестицидів. Такі податки повинні поєднувати економічну доцільність і екологічну справедливість, формуючи фінансові стимули для споживачів і виробників обирати більш екологічні товари та технології [12, с. 67].

Крім того, ще одним аспектом модернізації системи є зміцнення ролі місцевих бюджетів у розподілі екологічних податків. Частина зібраних коштів має залишатися на місцях для фінансування регіональних екологічних програм. Це дозволить підвищити зацікавленість органів місцевого самоврядування у контролі за екологічною ситуацією, сприятиме більш ефективному використанню ресурсів і розвитку громад. У багатьох країнах Європейського Союзу місцеві органи влади мають право самостійно визначати окремі види місцевих екологічних зборів, що робить податкову систему більш гнучкою і результативною.

Також слід звернути увагу на підвищення прозорості та звітності у сфері екологічного оподаткування. Відкритий доступ громадськості до інформації про обсяги сплачених податків, їх використання та результати фінансованих природоохоронних заходів формує довіру до податкової системи та сприяє розвитку громадського контролю. Для цього необхідно створити публічні онлайн-

платформи, де відобразатиметься динаміка надходжень, цільове використання коштів і показники ефективності реалізованих проєктів [21].

Загалом, модернізація системи екологічного оподаткування повинна базуватися на комплексному підході, який поєднує економічні, правові та інституційні реформи. Серед основних стратегічних пріоритетів можна виділити:

1. гармонізацію українського податкового законодавства з нормами Європейського Союзу;
2. забезпечення сталості податкової політики через довгострокове планування ставок і пільг;
3. розвиток партнерства між державою, бізнесом і громадянським суспільством у сфері екологічної відповідальності;
4. формування ефективного механізму моніторингу результатів дії екологічних податків;
5. використання частини надходжень для підтримки інновацій, освіти та наукових досліджень у сфері екології.

Підсумовуючи, слід зазначити, що модернізація системи екологічного оподаткування – це не новації в елементи екологічних податків та зборів, але й підвищення його ефективності у контексті реалізації концепції сталого розвитку. Вона покликана забезпечити узгодження економічного зростання з екологічною безпекою, стимулювати підприємства до переходу на екологічно безпечні технології, формувати відповідальне ставлення суспільства до природних ресурсів та створювати умови для розвитку “зеленої” економіки. Реалізація запропонованих пріоритетів дозволить Україні не лише підвищити ефективність податкової системи, а й утвердити себе як державу, що дотримується принципів сталого розвитку, інтегруючись у європейський та світовий економічний простір.

3.2. Напрями підвищення ефективності адміністрування екологічних податків

Ефективне адміністрування екологічних податків є одним із центральних чинників забезпечення дієвості всієї системи екологічного оподаткування. Від того, наскільки якісно організовані процеси обліку, контролю, звітності та збору екологічних платежів, залежить не лише обсяг бюджетних надходжень, а й можливість держави впливати на екологічну поведінку підприємств. У сучасних умовах трансформації економіки України та інтеграції до європейського простору пріоритетом стає створення гнучкої, прозорої та стимулюючої системи адміністрування податків, яка забезпечуватиме баланс між фіскальними інтересами держави та екологічними цілями суспільства.

Однією з основних передумов підвищення результативності адміністрування є вдосконалення організаційної структури управління екологічними податками. Сьогодні функції щодо нарахування та контролю покладено на Державну податкову службу України, проте механізм взаємодії між податковими органами, місцевими органами влади, екологічними інспекціями та підприємствами залишається фрагментарним. Необхідним кроком є запровадження єдиної електронної системи обміну даними, що дозволить автоматично узгоджувати звіти про обсяги викидів і платежі, унеможливаючи подвійне нарахування або ухилення від сплати. Така система сприятиме не лише прозорості, а й скороченню адміністративних витрат, зменшенню бюрократичного навантаження на бізнес і державу [9].

Другим напрямом підвищення ефективності адміністрування є автоматизація податкових процесів. Сучасні цифрові технології створюють широкі можливості для моніторингу екологічних показників у реальному часі, що особливо актуально у сфері контролю за забрудненням повітря, водних ресурсів і утворенням відходів. Впровадження електронного адміністрування, інтегрованого з екологічними базами даних, дозволить більш точно визначати податкові зобов'язання, зменшити кількість помилок у звітності та прискорити

надходження коштів до бюджету. Цей підхід також створить основу для більш гнучкого реагування держави на зміни у рівнях забруднення, дозволяючи оперативно коригувати податкову політику залежно від екологічної ситуації в регіонах.

Чинне законодавство України в галузі екологічного оподаткування характеризується певною фрагментарністю та відсутністю чітких механізмів узгодження між різними державними структурами. Тому необхідним є оновлення правових норм відповідно до європейських стандартів, зокрема імплементація положень Директиви 2003/96/ЄС «Про реструктуризацію системи оподаткування енергії та електроенергії». Це дозволить створити більш гнучку систему оподаткування, яка враховуватиме як екологічні, так і енергетичні аспекти діяльності підприємств, а також встановлюватиме диференційовані ставки податків залежно від рівня впливу на довкілля.

Окремим напрямом удосконалення адміністрування є підвищення прозорості та відкритості інформації про екологічні податки. Публікація відкритих даних про структуру надходжень, напрями використання коштів та ефективність реалізації екологічних програм має стати стандартною практикою. Це забезпечить громадський контроль, підвищить довіру до податкової системи та сприятиме більш раціональному використанню екологічних фондів. Зокрема, доцільно створити державний вебпортал «Екоподатки України», на якому відображатиметься інформація про платників, суми нарахувань і використання екологічних платежів за регіонами. Такий ресурс стане не лише інструментом звітності, але й аналітичним майданчиком для оцінки результативності екологічної політики [13, с. 18].

Суттєвим чинником підвищення ефективності адміністрування є посилення аналітичної функції державних органів. Нині контроль здебільшого зосереджується на формальному обліку надходжень, тоді як оцінка впливу податків на зміну екологічної поведінки підприємств здійснюється рідко. Важливо розробити систему показників, яка дозволить відстежувати не лише фінансові результати, а й екологічний ефект від запровадження податків - зокрема,

зниження обсягів викидів, скорочення споживання ресурсів, підвищення частки підприємств, що впроваджують екологічні стандарти ISO 14001. Використання аналітичних інструментів, зокрема методів економетричного моделювання, дозволить визначити, які саме податкові інструменти є найбільш ефективними у різних секторах економіки.

Важливо також посилити кадровий потенціал органів, що адмініструють екологічні податки. Для цього доцільно запровадити систематичне підвищення кваліфікації працівників податкових і екологічних служб, розробити навчальні програми з питань екологічного менеджменту, податкового адміністрування та сталого розвитку. Особливу увагу слід приділити розвитку аналітичного мислення, здатності працювати з великими масивами даних і сучасними цифровими платформами. Підготовка кваліфікованих кадрів підвищить професійний рівень адміністрування, знизить ризики помилок і корупційних проявів.

Ще одним визначальним напрямом є впровадження ризик-орієнтованого підходу до контролю за сплатою податків. Це передбачає концентрацію перевірок на підприємствах, які мають високий рівень екологічного ризику або демонструють систематичні порушення звітності. Такий підхід дозволить ефективніше використовувати ресурси контролюючих органів, зменшити адміністративний тиск на сумлінних платників і водночас підвищити рівень дисципліни серед порушників. Ризик-орієнтоване адміністрування також сприятиме превентивному виявленню екологічних загроз і швидкому реагуванню на них [17, с. 19].

Суттєвого значення набуває координація між державними структурами, що займаються адмініструванням екологічних податків і зборів. Сьогодні відсутня чітка система обміну інформацією між податковими органами, екологічною інспекцією, Міністерством фінансів та Міністерством захисту довкілля. Це призводить до дублювання функцій і втрати оперативності у прийнятті рішень. Для вирішення цієї проблеми слід створити інтегровану міжвідомчу систему управління екологічними платежами, що забезпечуватиме уніфікований доступ до

даних та спільну аналітику. Така модель адміністрування відповідатиме підходам, які вже успішно функціонують у країнах Європейського Союзу.

Ще одним перспективним напрямом удосконалення є розширення співпраці держави з бізнесом і громадськістю. Впровадження публічних консультацій при розробці нових ставок або змін до податкового законодавства сприятиме кращому розумінню потреб підприємств і дозволить сформувавши більш збалансовану систему стимулів. Громадські організації можуть брати участь у моніторингу використання екологічних коштів, забезпечуючи прозорість і довіру до процесів адміністрування. Такі партнерські відносини формують основу для добровільного дотримання податкових зобов'язань і підвищують рівень екологічної культури в суспільстві.

Необхідно також посилити взаємозв'язок між податковими механізмами та екологічною політикою держави. Часто екологічні податки розглядаються лише як джерело бюджетних надходжень, тоді як їхня регуляторна функція залишається недооціненою. Для зміни цієї ситуації слід розробити національну стратегію екологічного оподаткування, у межах якої визначатимуться цілі, пріоритети та показники ефективності. Такий документ має стати складовою частиною загальної системи державного управління сталим розвитком і узгоджуватися з міжнародними зобов'язаннями України, зокрема Цілями сталого розвитку ООН.

Крім того, для зміцнення фінансової стабільності системи адміністрування доцільно створити державний фонд екологічного оподаткування, кошти якого спрямовуватимуться на фінансування природоохоронних програм, модернізацію виробництва, розвиток енергозбереження та екологічну освіту. Адміністрування цього фонду має здійснюватися за принципами прозорості, підзвітності та ефективного використання ресурсів. Таким чином, екологічні податки виконуватимуть не лише фіскальну функцію, а й стануть інструментом інвестицій у сталий розвиток держави [19, с. 16].

У процесі модернізації системи екологічного оподаткування особливе значення має вдосконалення механізмів адміністрування податків. Ефективне адміністрування передбачає не лише своєчасне та повне надходження коштів до

бюджету, але й прозорість, зручність взаємодії між платниками та контролюючими органами, зменшення витрат часу і ресурсів. Для цього необхідно проаналізувати наявні проблеми та визначити конкретні напрями вдосконалення. Нижче подано (таблиця 3.1) порівняльну характеристику сучасного стану системи адміністрування екологічних податків в Україні та можливих шляхів її оптимізації.

Таблиця 3.1

Порівняння сучасного стану та напрямів удосконалення системи адміністрування екологічних податків в Україні

Аспект адміністрування	Поточний стан в Україні	Запропоновані напрями вдосконалення
Нормативно-правова база	Наявні прогалини та дублювання норм, відсутність узгодженості з європейськими директивами	Гармонізація законодавства з нормами ЄС, спрощення процедур звітності
Облік платників податків	Недостатня автоматизація, дублювання інформації у різних базах	Створення єдиного електронного реєстру платників екологічних податків
Подання звітності	Звітність переважно подається в паперовій формі	Повна цифровізація звітності через електронний кабінет платника
Контроль та перевірки	Система контролю орієнтована на покарання, а не на попередження порушень	Впровадження ризик-орієнтованого підходу до перевірок
Прозорість використання коштів	Обмежена інформація щодо напрямів використання надходжень	Публічне звітування про розподіл і використання екологічних надходжень
Взаємодія з підприємствами	Складна система комунікації з податковими органами	Створення консультаційних платформ, впровадження сервісної моделі податкових органів
Освітній компонент	Низький рівень екологічної обізнаності серед платників	Проведення тренінгів, інформаційних кампаній, підвищення кваліфікації податківців
Міжвідомча координація	Слабка взаємодія між Мінфіном, Міндовкіллям і ДПС	Запровадження єдиної системи обміну даними між органами влади
Використання ІТ-технологій	Часткова автоматизація процесів	Впровадження аналітичних платформ, систем штучного інтелекту для прогнозування надходжень
Стимулювання платників	Відсутність податкових пільг за екологічну діяльність	Запровадження бонусів, податкових знижок і рейтингів «екологічно відповідальних» компаній

Дані таблиці показують, що українська система адміністрування екологічних податків перебуває на етапі трансформації, однак залишається фрагментарною та малоефективною з точки зору стимулювання екологічної поведінки підприємств. Основними проблемами є низький рівень цифровізації, складність процедур, відсутність прозорості у використанні коштів і недостатня координація між державними інституціями.

Удосконалення адміністрування має ґрунтуватися на поєднанні технологічних інновацій (електронне адміністрування, аналітичні системи, автоматичний облік платежів) із регуляторними змінами - спрощенням звітності, гармонізацією законодавства та підвищенням прозорості використання екологічних надходжень. Реалізація запропонованих напрямів дозволить знизити адміністративне навантаження на бізнес, забезпечити стабільність надходжень до бюджету, підвищити рівень довіри до податкової системи та створити передумови для більш ефективного використання екологічних податків як інструменту сталого розвитку [22].

У підсумку, удосконалення адміністрування екологічних податків має багатовекторний характер і передбачає поєднання інституційних, технологічних, правових та організаційних заходів. Реалізація запропонованих напрямів забезпечить підвищення прозорості та ефективності податкової системи, зменшення рівня ухилення від сплати податків, зміцнення довіри між державою та бізнесом, а також створення умов для переходу до екологічно орієнтованої моделі економічного розвитку. Екологічне оподаткування, засноване на сучасних принципах адміністрування, здатне стати дієвим механізмом фінансування екологічних реформ і водночас потужним інструментом стимулювання сталого розвитку України.

Екологічне оподаткування має не лише фінансове значення, а й потенціал стати ефективним інструментом екологічної політики держави, здатним стимулювати скорочення забруднення, підвищення раціональності використання природних ресурсів та розвиток «зеленої» економіки.

Пріоритети модернізації системи екологічного оподаткування мають стати: підвищення диференціації ставок податків залежно від рівня екологічної шкоди, створення стимулів для підприємств, які впроваджують екологічно безпечні технології, а також інтеграція екологічних податків у ширшу систему економічного регулювання природокористування. Важливим напрямом є також гармонізація національного законодавства з європейськими стандартами, що дозволить забезпечити стабільність екологічної політики, прозорість і передбачуваність умов для бізнесу.

Розглянуті напрями підвищення ефективності адміністрування екологічних податків демонструють, що покращення податкової системи можливе лише за умови поєднання технологічних інновацій із інституційними реформами. Запровадження електронних реєстрів, автоматизованого обліку платежів, ризик-орієнтованих перевірок та відкритої звітності про використання екологічних надходжень сприятиме зміцненню довіри між бізнесом і державою. Це також дозволить скоротити адміністративні витрати, зменшити кількість помилок і підвищити ефективність розподілу екологічних коштів.

Модернізація екологічного оподаткування має ґрунтуватися на принципах прозорості, справедливості, відповідальності та ефективності. Її впровадження дозволить не лише збільшити надходження до бюджету, але й створити економічні стимули для скорочення забруднення, розвитку екологічно чистих технологій і формування в Україні конкурентоспроможної «зеленої» економіки, що відповідає сучасним вимогам сталого розвитку.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження з теми «Екологічне оподаткування як механізм впливу на економіку природокористування» було розкрито теоретичні, правові та практичні аспекти формування й функціонування системи екологічного оподаткування в Україні, а також визначено напрями її вдосконалення відповідно до сучасних викликів сталого розвитку.

Екологічне оподаткування є важливим інструментом комплексного впливу на економіку, суспільство та довкілля. Встановлення фінансового тягара за шкідливу діяльність спонукає підприємства та їх споживачів шукати екологічні альтернативи. Екологічні податки є частиною постійного доходу місцевого та державного бюджету, із цих коштів можуть фінансуватися нові природоохоронні проекти, проекти сталого розвитку або ж зниження інших податків, що позитивно впливає на економіку держави. Основною ж метою екологічного оподаткування є покращення якості життя та здоров'я населення. Зниження рівня забруднення повітря, води та ґрунту є корисним для екології та добробуту громадян.

Недобросовісні підприємці утримуються від сплати податків, замовчуючи реальну ситуацію екологічної катастрофи. Найчастіше, корупційна система, щодо екологічних порушень, відбувається в малих населених пунктах та регіонах, контроль яких, дасть змогу отримувати реальні дані щодо екологічної ситуації.

Екологічне оподаткування має певні недосконалості, порівняно з країнами ЄС. Потрібно постійно пропонувати та змінювати саму структуру та ідеї в Україні. З огляду на теперішню ситуацію в країні, потрібно постійно моніторити та контролювати екологічні зміни, що змінюються з геометричною прогресією. З урахуванням вищесказаного, можливість держави впливати та жорсткість правил та законів, щодо недотримання і несплати податків, уможливить серйозні позитивні зміни.

Діяльність людини – це домінуюча причина усіх сучасних катастроф на планеті: нераціональне забруднення навколишнього середовища, зловживання

становищем та корупція, виснаження природних ресурсів, військові дії та знищення природної екосистеми.

У першому розділі дослідження було проаналізовано сутність, функції та роль екологічного оподаткування в економічній системі. Встановлено, що воно є важливим інструментом державного регулювання, який поєднує фіскальні та стимулюючі механізми впливу на суб'єктів господарювання. Екологічні податки не лише забезпечують надходження до бюджету, а й формують економічну мотивацію для підприємств до впровадження природоохоронних технологій, скорочення шкідливих викидів та раціонального використання природних ресурсів.

У межах аналізу організаційного механізму та правових засад розвитку системи екологічного оподаткування визначено, що його нормативну основу складають норми Податкового кодексу України, Закони «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про охорону атмосферного повітря» та інші підзаконні акти. Проте нинішня система має низку проблем: недостатню диференціацію ставок, відсутність цільового спрямування екологічних надходжень, обмеженість контролю за їх використанням і слабкий вплив на екологічну поведінку підприємств.

Зарубіжний досвід свідчить, що ефективне екологічне оподаткування в країнах ЄС базується на принципах прозорості, чіткої диференціації ставок відповідно до рівня забруднення, системності адміністрування та реінвестування податкових надходжень у природоохоронні проекти. Для України використання таких підходів може стати основою для побудови більш результативної моделі податкового регулювання екологічної діяльності.

У другому розділі здійснено структурно-динамічний аналіз надходжень екологічних податків в Україні, який показав тенденцію до нестабільності та залежності обсягів сплати від змін економічної активності суб'єктів господарювання. Загальна сума надходжень є незмінною, тому їх частка у ВВП залишається незначною. Проведене оцінювання реалізації регуляторного потенціалу засвідчило, що екологічні податки переважно виконують фіскальну

функцію, тоді як їхня стимулююча та регуляторна роль є недостатньо вираженою. Для підвищення результативності пропонується запровадження економічних пільг для підприємств, які впроваджують «зелені» технології, а також розширення практики пільгового оподаткування екологічних інновацій.

Порівняльний аналіз ефективності екологічного оподаткування в Україні та країнах Європейського Союзу засвідчив значне відставання національної системи за рівнем диференціації ставок, прозорістю адміністрування та екологічною спрямованістю витрат. У країнах ЄС екологічні податки становлять у середньому 2-3 % ВВП, тоді як в Україні близько 1 %. Водночас там активно використовується механізм реінвестування зібраних коштів у розвиток альтернативної енергетики, відновлення екосистем та енергоефективні технології.

У третьому розділі визначено пріоритети модернізації системи екологічного оподаткування в контексті сталого розвитку. До основних пріоритетів віднесено:

1. удосконалення правової бази та гармонізацію з екологічним законодавством ЄС;
2. створення прозорих механізмів цільового використання екологічних податків;
3. розвиток податкових стимулів для підприємств, що впроваджують екологічно безпечні технології;
4. цифровізацію процесів адміністрування та моніторингу екологічних платежів.

Окрему увагу приділено напрямом підвищення ефективності адміністрування екологічних податків, серед яких: оптимізація звітності, автоматизація обробки даних, створення єдиної бази екологічних платежів, запровадження відкритих електронних платформ для моніторингу надходжень і використання коштів. Такі заходи сприятимуть зменшенню корупційних ризиків, підвищенню рівня довіри бізнесу до податкових органів і зміцненню інституційної спроможності держави у сфері екологічної політики.

Отже, екологічне оподаткування в Україні потребує комплексного реформування, спрямованого на поєднання економічних інтересів держави,

бізнесу та суспільства. Його модернізація має стати частиною загальної стратегії сталого розвитку, де податкова політика розглядається не лише як джерело бюджетних доходів, але і як ефективний інструмент збереження довкілля, підвищення конкурентоспроможності економіки та забезпечення екологічної безпеки майбутніх поколінь.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безносюк О. О. Екологічні наслідки військової діяльності. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки*. 2003. Вип. 5/7. С. 42-45.
2. Зварич І. Сучасні глобальні екологічні ризики. *Вісник Тернопільського національного економічного університету. Економічні науки*. 2016. Вип. 4. С. 95-101.
3. Колесник А. А. Екологічні потреби та екологічні товари. 2017. URL: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/64626> .
4. Самусевич Я., Демків Ю., Агафонова Є. Аналіз специфіки каузальних зв'язків у системі «екологічні податки – тіньова економіка». *Економіка та суспільство*. 2022. № 44. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-44-95>.
5. “LIFE-LINES: Linear Infrastructure Networks with Ecological Solutions – LIFE14 NAT/PT/001081” – econtratos 5010028982: Anúncio de procedimento no. 8523/2016. *Diário da República II Série*. 2016. 29 December. URL: <https://dre.pt/application/conteudo/105643500> .
6. Малиняк Б. С., Толуб'як В. С., Горин В. П., Письменний В. В. Управління державними доходами і видатками: навч. посіб. / за ред. Б. С. Малиняка. Тернопіль: Астон, 2015. 154 с. URL: <https://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/1987>
7. Довга І. Екологічний податок за скиди забруднюючих речовин у водні об'єкти: теоретичний аспект. *Економіст*. 2016. № 8 (358). С. 30-32.
8. Чечель А. О. Екологічний податок як регулятор стійкого розвитку регіону. *Держава та регіони. Економіка та підприємництво*. 2010. № 5. С. 84-88.
9. Яворська Н. Екологічне оподаткування в країнах ЄС як інструмент підвищення ефективності екологічної політики. *Підприємництво та інновації*. 2019. № 10. С. 114-120. URL: <https://doi.org/10.37320/2415-3583/10.17>

10. Ярошевич Н., Якимів А. Екологічний податок як інструмент реалізації державної екологічної політики. *Економіка та суспільство*. 2022. № 36. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-36-45>
11. Горин В. П., Була П. В., Черноус В. С. Податкова політика України в умовах воєнного часу: реалії, безпекові виклики та перспективи подолання. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. № 18. URL: <https://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/52087>
12. Завалеев А. І., Перекрест А. Л. Екологічний моніторинг. *Актуальні проблеми життєдіяльності суспільства: XXX Міжнародна науково-практична конференція студентів, аспірантів та молодих учених*. 2023. URL: <https://doi.org/10.32782/2222-5099.2023.2.31>
13. Десятнюк О. М., Марченко Л. І. Науково-методичні детермінанти податкової політики в умовах трансформації національної економіки. *Світ фінансів*. 2021. Вип. 4. С. 8-19.
14. Іванова А. М. Аналіз використання бюджетних ресурсів в Україні. Формування фіскального простору України в умовах глобалізаційних дисбалансів: моногр. / за ред. д-ра екон. наук, проф. А. І. Крисоватого. Тернопіль: ТНЕУ, 2018. С. 339-351. URL: <https://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/41646>
15. Сучек С. Екологічне оподаткування: європейський досвід та перспективи його застосування в українських реаліях. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2018. Вип. 15, № 3. С. 85-93. URL: <https://doi.org/10.29038/2411-4014-2018-03-85-93>
16. Нікола С., Гусев А. Екологічне оподаткування як інструмент державного впливу на економіку навколишнього середовища. *Держава та регіони*. Серія: Економіка і бізнес. 2020. № 4(115). URL: <https://doi.org/10.32840/1814-1161/2020-4-19>
17. Яцишін Є. Екологічне оподаткування: українські реалії та європейська практика. *Юридична газета*. 2018. С. 19.

18. Канонішена-Коваленко К. Екологічний податок від А до Я. Київ: *Фундація «Відкрите Суспільство»*, 2017.
19. Козюк В., Шиманська О., Возьний К. Тенденції екологічного оподаткування в Європі. *Світ фінансів*. 2019. № 4. С. 8-22.
20. Самко О. Проблеми та перспективи екологічного оподаткування в Україні. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2023. № С. 184-197. URL: [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2023-1\(33\)-184-197](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2023-1(33)-184-197)
21. Андрущенко В. Л. Екологічне оподаткування в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. *Фінанси України*. 2019. № 6. С. 45-58.
22. Грінчук Н. М. Податкова політика у сфері природокористування: європейські підходи та українські реалії. *Економіка та держава*. 2020. № 3. С. 72-77.
23. Коваленко О. В. Екологічні податки як інструмент реалізації стратегії сталого розвитку України. *Економічний простір*. 2021. № 171. С. 101-109.
24. Податковий кодекс України : Закон України від 02 грудня 2010 року № 2755-VI (зі змінами і доповненнями станом на 2024 рік). Відомості Верховної Ради України. 2011. № 13-14, № 15-16, № 17. Ст. 112.
25. Міністерство фінансів України. Звіт про надходження екологічного податку до державного бюджету за 2023 рік. Київ: Мінфін України, 2024. 42 с.
26. Стороженко І. В. Розвиток механізмів екологічного оподаткування в контексті євроінтеграції України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2022. № 5. С. 28-33.
27. Шевченко О. П. Сучасні тенденції адміністрування екологічних податків в Україні. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2023. Т. 44, № 3. С. 154-162.
28. Багрій К. Л. Екологічне оподаткування в Україні: стан та перспективи. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки*. 2016. Вип. 3/4 (63/64). С. 245–254.
29. Іванченко В. А., Мединська Н. В., Бардась В. М. Екологічне оподаткування в Україні: сутність, тенденції, проблеми. *Агросвіт*. 2024. № 12. С. 23–28. URL: <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2024.12.23>

30. Штик Ю. В., Семенова Д. О., Миронович Є. О. Екологічне оподаткування України в умовах сталого розвитку. *Підприємництво та інновації*. 2022. № 25. С. 114–118. URL: <https://doi.org/10.32782/2415-3583/25.19>
31. Горин В. П., Лободіна З. М., Булавинець В. М. Інструментарій публічних фінансів у реалізації моделі зеленої економіки: теоретична візія та проблеми ефективності. *Світ фінансів*. 2024. Випуск 4 (81). С. 18-35. DOI: 10.35774/SF2024.04.018 URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/53176>
32. Horyn V., Lobodina Z., Mudryi T. Characterisation of public green finance instruments and modelling their environmental impact. *International Science Journal of Management, Economics & Finance*. 2025. Vol. 4, No. 2. pp. 47-55. doi: 10.46299/j.isjmef.20250402.05
33. Кучеренко Т., Михайловина С., Крочак О. Екологічний податок: організація обліку та порядок розрахунків з бюджетом. *Наукові перспективи*. 2022. № 4 (22). URL: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-4\(22\)-208-221](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-4(22)-208-221)
34. Сучек С. Екологічний податок та екологічні видатки місцевих бюджетів України. *Економіка та суспільство*. 2021. № 30. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-30-55>
35. Горин В. П., Сидор І. П., Була П. В., Мудрий Т. П. Концептуалізація публічної компоненти зелених фінансів. *Проблеми економіки*. 2025. № 1 (63). С. 296-307. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/54493>
36. Чечетова Н., Клименко О., Мала С. Екологічний податок: сучасні реалії та зарубіжний досвід. *Економіка та суспільство*. 2025. № 71. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-71-18>
37. Горин В. П., Квасниця О. В., Була П. В., Мудрий Т. П., Юзюк І. В. Екологічне оподаткування в Україні: поведінкові аспекти, фіскальні наслідки та вектори розвитку у контексті європейського досвіду. *Ефективна економіка*. 2025. № 9. URL: <https://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/55495>
38. Доходи державного та місцевих бюджетів. Державний веб-портал бюджету для громадян Open budget. URL: <https://openbudget.gov.ua/national-budget/incomes>

39. Лазаришина І. Д., Олійник Л. А. Екологічне оподаткування в європейському союзі та Україні: тенденції й перспективи. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2022. № 4. С. 175-180. URL: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2022-4-25>
40. Методологія наукових досліджень: навч. посіб. / В. М. Булавинець, В. П. Горин, О. В. Квасниця [та ін.]; за ред. В. П. Горина. Тернопіль: Осадца Ю. В., 2023. 170 с. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/49323>
41. Фінанси зарубіжних країн: навч. посіб. / О. П. Кириленко, Т. О. Кізіма, Н. Я. Кравчук [та ін.]; за ред. О. П. Кириленко. Тернопіль: ТНЕУ, 2013. 420 с. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/12098>
42. Модерні фінанси: глобальні виклики і сучасні тренди: монографія / за ред. А. І. Крисоватого. Тернопіль: Економічна думка, 2024. 1011 с. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/52866>
43. Валігура В. А., Герчаківський С. Д. Актуалітети гармонізації акцизного оподаткування енергопродуктів в ЄС та Україні. *Світ фінансів*. 2022. № 3 (72). С. 42-54.
44. Дем'янишин В. Г., Лободіна З. М., Горин В. П., Дем'янишин В. В. Методологічні підходи до дослідження державних фінансових ресурсів та фінансової безпеки суб'єктів господарювання в умовах реформування управління публічними фінансами. *Світ фінансів*. 2023. № 1. С. 31-47. <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/50019>
45. Десятнюк О. М., Ткачик Ф. П. Податкова політика в контексті стабілізації енергетичних ринків. *Фінанси України*. 2022. № 10 (323). С. 32–43
46. Іванова А. М. Ефективність фіскальної політики в Україні в умовах невизначеності. *Інвестиції: практика та досвід*. 2025. № 9. С. 95–103. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2025.9.95>
47. Кириленко О. П. Фінансова політика України в умовах війни. Восьмі *Всеукраїнські наукові читання пам'яті С.І. Юрія*: збірник наукових праць (м. Тернопіль, 15 листопада 2022 р.). Тернопіль: ЗУНУ, 2022. С. 82-86.

48. Крисоватий А. І. Дисбаланси і стійкість публічних фінансів в умовах війни. *Світ фінансів*. 2025. Випуск 2 (83). С. 8-17. DOI: 10.35774/SF2025.02.008
49. Крисоватий А. І. Воєнні реалії фіскального простору публічних фінансів України. *Світ фінансів*. 2023. Випуск 1 (74). С. 8-30. DOI: 10.35774/SF2023.01.008
50. Крисоватий А. І., Валігура В. А. Новації та напрями вдосконалення податкового законодавства України в умовах воєнного стану. *Фінанси України*. 2022. № 6. С. 33-53. URL: https://finukr.org.ua/?page_id=723&aid=4899
51. Ковалевський П. Екологічне оподаткування як механізм впливу на економіку природокористування. *Фінанси та облік в умовах глобальної невизначеності та безпекових ризиків*: збірн. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. студ. і молод. вчених (м. Тернопіль, 27 трав. 2025 р.). Ч. 1. Тернопіль: ЗУНУ, 2025. С. 118-120.
52. Ковалевський П. Поведінковий вимір екологічного оподаткування в контексті антропогенного впливу на довкілля. *Фінансове забезпечення сталого розвитку*: збірник наукових праць. Тернопіль: ЗУНУ, 2025. Вип. 5. С. 81-83.